

Promjene u proizvodnji i isplativosti proizvodnje mlijeka

Prof. dr. sc. Zoran Grgić

Osnovni povod ovom članku je vijest objavljena na teletekstu HRT-a kako je u 2006. godini ukupno 32 804 obiteljskih gospodarstava proizvelo 633 milijuna litara mlijeka koje je sakupljeno na 5 tisuća sabirnih mjesta. Od ukupno otkupljenog mlijeka 55 % je mlijeko ekstra klase, a 0,10 % mlijeka bilo je pozitivno na antibiotike. Dobri su to podatci u odnosu na 2005. godinu kad je od 38 041 proizvođača proizvedeno 617 milijuna litara mlijeka. Podatci prikupljeni u dvije godine ne moraju dati jasnu sliku kretanja proizvodnje, pa ih je dobro promotriti s gledišta duljeg niza godina.

Što bi zaključili o ove dvije godine? Podatci o proizvođačima i proizvodnji mlijeka u 2006. godini pokazuju, sada već značajno, smanjenje broja proizvođača uz zadržavanje iste ili vrlo slične razine otkupa. Samo u posljednje 2 godine broj proizvođača je smanjen za oko 13,8 %. U tom razdoblju otkup mlijeka je povećan jer su proizvođači predali 2006. godine prosječno 19 296 litara mlijeka u odnosu na prethodnu kad je taj prosjek 16 219 litara. Prosječan broj krava po gospodarstvu povećan je sa 7 na 8, a po kravi otkup je povećan od 2 260 na 2 336 litara. Moglo bi se reći, mali ali dobri pomaci. Međutim, vidjet će se kasnije što to znači s gledišta rentabilnosti naših proizvođača mlijeka.

Tablica 1: Odnos proizvodnje mlijeka 1991.- 2006. god.

God.	Broj proizvođača	Otkup mlijeka (milijuna lit.)	Broj muznih krava (tisuća)	Proizvodnja mlijeka - mil. lit.
1991.	100.000	269	422	749
2001.	65.000	563	255	588
2005.	38.041	617	273	670
2006.	32.804	633	271	-

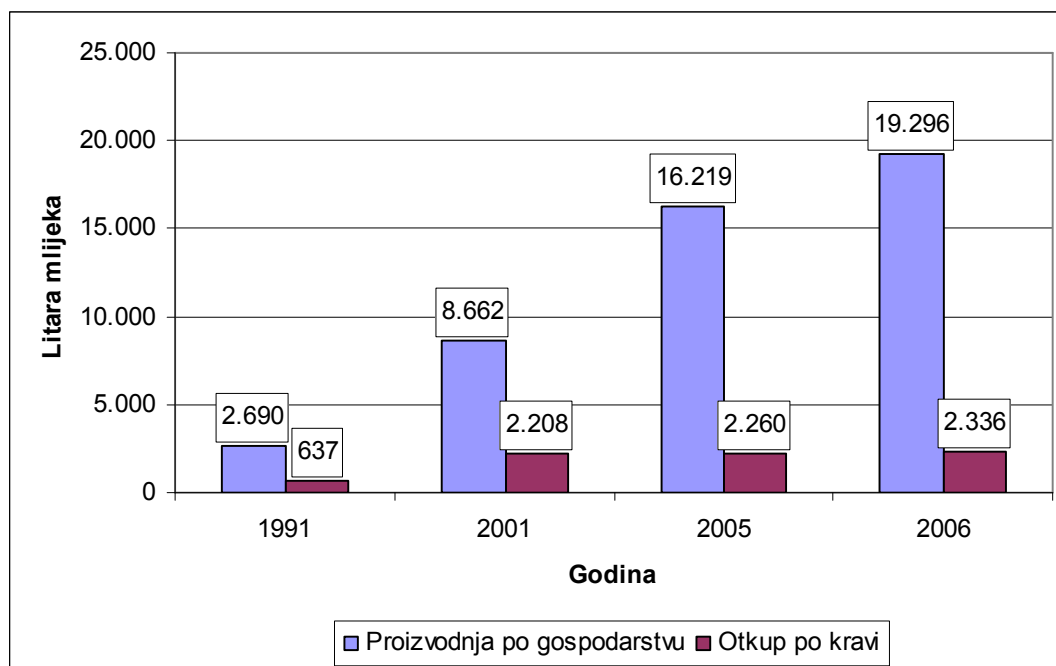
* procjena broja proizvođača u 1991 i 2001. godini

Usporedimo li podatke posljednjih dviju godina s onima iz 2001. i 1991., razlike su mnogo značajnije, pogotovo usporedba sa stanjem od prije 15 godina, kada je otkup bio puno manji u odnosu na proizvodnju, a značajno je manja bila i proizvodnja mlijeka po kravi. Od 2001. godine razlike su mnogo manje, a najviše su izražene u padu broja proizvođača mlijeka (za preko 49 %).

Tablica 2: Promjene u strukturi proizvođača mlijeka

Godina		Veličina stada krava						UKUPNO
		1 - 3	4 - 5	6 - 10	11 - 15	16 - 20	preko 20	
1991.		174 637	16 472	5 667	322	66	39	197 203
2003.		59 018	10 111	6 474	1 013	276	147	77 039
Razlika		-115 619	-6 361	807	691	210	108	-120 164
Udio %	1991.	88,56	8,35	2,87	0,16	0,03	0,02	100,00
	2003.	76,61	13,12	8,40	1,31	0,36	0,19	100,00

U strukturi proizvođača promjene također nisu velike, odnosno nisu onakve kakve bi s organizacijsko-ekonomskog gledišta željeli imati. Općenito gledano, ukupni broj proizvođača je smanjen za čak 120 tisuća. Pritom je preko 115 tisuća onih koji su napustili proizvodnju mlijeka u kategoriji do 3 grla, a preostali su u kategoriji s 4-5 muznih grla. Najveći porast zabilježen je u kategoriji od 6-10 grla, međutim tako je povećan broj proizvođača za samo oko 1 500. Rentabilnost i konkurentnost proizvodnje, te smanjeni troškovi sabiranja mlijeka, neki su od najvažnijih činitelja na koje se htjelo utjecati u predpristupnom razdoblju. Vidljivo je kako je udio proizvođača s manje od 10 krava u 2003. godini 98,14 %, što ne predstavlja značajnije smanjenje u odnosu na 99,78% 1991. godine. Broj proizvođača s više od 11 krava je povećan s 427 na 1 436, međutim njihov udio u ukupnom broju proizvođača još uvijek je vrlo mali (1,86 %).

Grafikon 1: Prosječna proizvodnja po kravi i otkup mlijeka po gospodarstvu 1991.-2006. god

Što su promjene u visini i strukturi proizvodnje donijele obiteljskim gospodarstvima koja su prosječno svoje osnovno stado prosječno povećali sa 4 na 8 muznih grla?

U 1991. godini za farme s više od 10 grla bilo je potrebno 3 070 litara da bi se dostigao prag rentabilnosti. Svaka litra iznad toga, po jednoj kravi, davala je dohodak proizvođaču. Tada se s 10 muznih krava taj prag, zbog jednostavnosti proizvodnje, dostizao s 2 870 litara mlijeka po kravi. Situacija je nakon 1993. bila još bolja za male proizvođače, kad se otkupna cijena vezala uz tečaj DM. Ekonomski realnije stanje dolazi nakon 2001. godine. U odnosu na 1991. godinu za postizanje praga rentabilnosti proizvodnje mlijeka manjim proizvođačima je potrebno povećanje proizvodnje (i to otkupljenog mlijeka) za 27 %, dok je taj porast na farmi s 20 krava 11 %. Prvi put se pokazuje uobičajena ekonomska zakonitost da je za ekonomski efikasniju proizvodnju potrebno povećati kapacitete, odnosno broj krava na farmi. Promjene su još izraženije u 2005. godini kada, u odnosu na 1991. godinu, farme s 10 grla (a imamo ih svega 6,5 tisuća ili 8,5 % ukupnog broja

proizvođača) moraju povećati proizvodnju za 43 %, odnosno imati 4 117 litara otkupljenog mlijeka po kravi.

Tablica 3: Prag rentabilnosti proizvodnje mlijeka

Veličina farme - broj krava	Godina			Indeks	
	1991.	2001.	2005.	2001./1991.	2005./1991.
10	2 870	3 645	4 117	127	143
20	3 070	3 408	3 878	111	126

indeks 1991.=100

Farme s 20 i više grla, u zbog dugoročnih promjena u području proizvodnje mlijeka (smanjenje otkupne cijene i njeno vezanje uz kvalitetu mlijeka, porast troškova inputa, promjena sustava kontrole kvalitete mlijeka i poticanja proizvodnje), trebale su svoju proizvodnju povećati za 26 % u odnosu na 1991. godinu, te s manje od 3 900 litara otkupljenog mlijeka po jednom grlu danas ostvaruju prag rentabilnosti. Radi se o relativno lako dostižnoj proizvodnji na farmama takvog kapaciteta, ali nažalost radi se o samo nešto više od 1 400 takvih proizvođača u nas.

S obzirom na organizaciju proizvodnje velikim proizvođačima je lakše dostići 3 900 litara mlijeka po grlu, nego što je malima moguće ostvariti 4 100, što je dodatni problem za konkurentnost i održivost preko 98% proizvođača mlijeka u Hrvatskoj.

Zaključno razmatranje

Dugoročno gledano, u proizvodnji mlijeka bilježi se stalan pad proizvođača uz nešto sporiji rast otkupljenih količina mlijeka. Ekonomski uvjeti poslovanja proizvođača mlijeka su promijenjeni, tako da je prag rentabilnosti proizvodnje povećan u širokom rasponu za nešto više od 800 litara po grlu kod proizvođača s 20 krava, te za preko 1 400 litara kod proizvođača s 10 krava u osnovnom stadu.

Ovo kretanje praga rentabilnosti je određeno realnim smanjenjem dohotka proizvođača po jedinici proizvodnje (muznoj kravi i litri mlijeka). Na takav dohodak najviše je djelovalo smanjenje otkupnih cijena mlijeka i pratećih proizvoda (telad i izlučene krave), kao i sustav poticaja. Sljedeći važan razlog je stalan porast cijene inputa (sjeme, zaštitna sredstva, gnojivo i gorivo), a zatim su tu relativno visoki troškovi ulaganja u obnovu postojećih ili zasnivanje novih farmi.

Osnovne mjere kojima proizvođači mogu djelovati na popravljjanje gospodarskog položaja je povećanje muznosti po grlu, prije svega što kvalitetnijom proizvodnjom (na koju osim uvjeta držanja grla najviše djeluje hranidba čija kvaliteta određuje muznost, a cijena koštanja hrane određuje cijenu koštanja mlijeka za više od 50 %) i racionalizacijom proizvodnje (smanjenje utrošaka materijala i troškova hranidbe, smanjenje utrošaka ljudskog rada i slično). Kod ulaganja u obnovu ili proširenje kapaciteta potrebno je biti što racionalniji, odnosno smanjiti nepotrebna opterećenja investicije po jednom grlu ili litri mlijeka, ne zanemarujući tehnološke zahtjeve suvremene proizvodnje.

(Članak iz Mljekarskog lista broj 4/2007.)